

Verslag van het jaar 1920.

Het nieuwe jaar begint met kalm weer. Den 5de dag vorst, meest. Eenige dagen blijft het vriezen, tot er den 7^{den} met stormweer dooi in viel met weinig regen. Den 9 en 10^{den} Jan. veel regen. De wegen zijn dit winter zeer slecht. Dan glad, dan sneeuw, dan vuil en ras [?]. Steeds blijft dit stormachtige weer aanhouden. Veel water in de binnenlanden staat zeer hoog. In 't zuiden van Nederland veroorzaken de rivieren groote overstromingen. Later wordt het kalmer en is het over 't geheel mooi, zacht winterweer. De weiden zien er frisch en groen uit. Ook het wintergraan is in den winter steeds gegroeid. Eenige dagen bleef het bijzonder kalm, waarop den 28de Jan. veel regen en storm volgde, hetgeen eenige dagen aanhield. Hierop volgde eene week van prachtig winterweer met matige vorst en zeer stil. De volgende dagen daarentegen was zeer stormachtig met veel regen en zelfs onweer, waarop weer prachtige dagen volgden, alsof het zomer is. Het land is zoo droog dat men zou kunnen zaaien, als het niet zoo vroeg was. Ploegen, mestrijden ziet men reeds veel. Dat winterkoren en de klavers beginnen zich te ontwikkelen.

Met de politieke barometer staat het minder gunstig. De groote transportstaking te Amsterdam en Rotterdam is uitgebroken en omreden steeds meer blijkt dat de bolschewiken hier hun hand in hebben, kan dit nog heel wat gevolgen met zich slepen. De revolutiegeest is nog steeds zeer groot. In het buitenland is het iets beter geworden, nu de entente wat van de uitleveringslijst van zoo genaamde oorlogsmisdadigers heeft laten vallen, waaronder de geboederen in Duitschland wat kalmer worden.

Prachtig was het weer de laatste dagen. Hier en daar wordt reeds een enkel perceel gezaaid. Den 26ste Febr. sloeg het weer om. Er viel een weinig regen. Den 27ste onweersbui met hagel en sneeuw. Hier en daar gepaard gaande met stormwinden. Windhoozen veroorzaakten heel wat schade. Zoo werd o.a. de groote

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma toont zich ook in het begin van 1920 een scherp observator van de nationale en internationale politieke spanningen na de Eerste Wereldoorlog:

- **De Grote Transportstaking van 1920:** De auteur verwijst naar de massale haven- en transportstaking die in februari en maart 1920 met name Rotterdam en Amsterdam lamlegde. De staking werd georganiseerd door de radicale Federatie van Transportarbeiders. De burgerij en herenboeren zoals Allersma zagen hierin — mede door de felle retoriek en de recente Russische Revolutie — direct de angstaanjagende hand van de "*bolschewiken*" en een dreigende communistische revolutie.
- **De Uitleveringslijst en Oorlogsmisdadigers:** Dit is een heel specifiek diplomatiek detail uit het Verdrag van Versailles. In het begin van 1920 eisten de geallieerden ("*de entente*") de

uitlevering van honderden Duitse militairen en politici (waaronder generaals zoals Ludendorff en Hindenburg, en zelfs de gevluchte keizer Wilhelm II die in Nederland zat) om hen als oorlogsmisdadigers te berechten. Dit leidde in het politiek uiterst instabiele Duitsland tot enorme woede en hernieuwde revolutiedreiging. De geallieerden bonden uiteindelijk in en lieten de harde eis vallen, wat Allersma terecht noteert als een kalmering van de gemoederen.

- **Extreme Weersomslagen:** Naast de politieke barometer beschrijft Allersma een opmerkelijk zachte en droge februari-winter waarin de Groningse klei zo vroeg droogviel dat er al percelen ingezaaid konden worden, waarna de maand extreem onstuimig afsloot met zware onweersbuien en destructieve windhozen.

kapschuur van F. Mulder te Noordpolder (Warffum) opgelicht en wel een meter verplaatst, zonder in_ elkaar te storten. Het weer herstelde zich spoedig en kon de volgende week weer op het land geploegd en, zoo_ men wilde, gezaaid worden. Van 't zaaien kwam echter nog niet veel. Den 6^den Maart was iets buiig. De volgende dagen bleven drogend, zoo_ dat het eerste gedeelte zaaien spoedig was afgedaan. De grond is vrij_ goed, doch door den zachten winter wel stijf. Wel was het later iets buiig doch regen kwam er niet veel en kon den 18de weer door_ gegaan worden met het landwerk.

Opnieuw is de wereld weer in beroering gebracht door den revo_ lutie-opstand der oude duitse keizersaanhang, die echter ge_ heel mislukt is. Wel werd de bestaande regeering voor eenige dagen weggejaagd, doch de tegen-revolutie in Duitschland maakte daar_ van spoedig weer einde. De toestanden zijn aldaar bedroevend.

Enkele van hier van eenige dagen naar Duitschland zijn met moeite en gevaren, deels loopende, deels per rijtuig weer over de grenzen gekomen, blij dat ze er nog weer heelhuids afgekomen zijn. De Keizer en de Kroonprins die hier geïnterneerd zijn, worden streng bewaakt. Met auto's, zelfs vliegmachines uit Duitsch_ land worden pogingen verwacht deze heeren op te lichten en te ontvoeren. De toestand in Duitschland verwekt in ge_ heel Europa en zoo ook hier een zorgelijken indruk, waar_ van de gevolgen nog niet zijn te overzien. Het bolschewisme nadert steeds meer de grenzen. Spoedig waren de monarchale elementen weer in bedwang gebracht en zijn de Spartacisten weer in volle actie. Vooral in Rijnland en Westfalen (om_ trek van Wezel) werd verbazend ruw en geweldig opgetreden. Het roode leger schijnt een groote dieven- en moordenaars_ bende te zijn. Gelukkig zijn ze zeer slecht georganiseerd en schijnen vrouwen en meiden er een groote rol te spelen. Te hopen is, dat de regeering deze benden spoedig weer in be_ dwang zal hebben.

Altijd bleef het weer prachtig. In maart is alles gezaaid, van zoover men wilde. Alhoewel het voor vlas en biets [bieten] eigen_

Historische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze bladzijde de directe politieke en militaire chaos in Duitsland vast van het voorjaar van 1920 (de zogenaamde *Märzrevolution*):

- **De Kapp-putsch (maart 1920):** De "*revolutie-opstand der oude deutsche keizersaanhang*" verwijst exact naar de rechtse *Kapp-putsch*. Nationalistische militairen en vrijkorpsen pleegden een staatsgreep en joegen de democratische Weimarregering weg. De coup mislukte echter binnen een paar dagen door een enorme, landelijke algemene staking (de "*tegen-revolutie*" waar Allersma naar verwijst).
- **Vrees voor de ontvoering van de Keizer:** Sinds november 1918 verbleef de gevluchte Duitse keizer Wilhelm II in Nederland (aanvankelijk in Kasteel Amerongen, vanaf mei 1920 in Huis Doorn), terwijl kroonprins Wilhelm op het eiland Wieringen zat. Allersma noteert de destijds zeer reële geruchten dat fanatieke Duitse monarchisten met vroege gevechtsvliegtuigen of snelle auto's de grens over wilden komen om de keizerlijke familie met geweld "*op te lichten*" (te ontvoeren) en terug te brengen naar Berlijn.
- **De Ruhr-opstand en het Roode Leger:** Direct na het mislukken van de Kapp-putsch brak in het industriële Ruhrgebied (allersma noemt "*Rijnland en Westfalen*") een gigantische communistische arbeidersopstand uit. Het zogeheten *Ruhr-roode leger* (Rote Ruhrarmee) nam met 50.000 gewapende arbeiders de macht over. De auteur schetst de burgerlijke angst voor het communisme door hen te omschrijven als een "*dieven- en moordenaarsbende*". De opstand werd begin april 1919 door de Reichswehr bloedig neergeslagen.

lijk nog te vroeg is, zijn toch reeds vele perceelen gezaaid. De temperatuur is buitengewoon hoog. Tot 70° [Fahrenheit] is geen zeldzaamheid. Het gezaaide koren staat er direkt en is zeer weelderig. Dat winterkoren groeit buitengewoon. Reeds in Maart men bloeier [?]. Tarwe en gerst wordt reeds druk geschoffeld. Ook aan de boomen kan men zien dat alles zeer vroeg is. Vliering, Kastanje en dergelijke zijn reeds zoover in 't blad als andere jaren in 't laatst van April. Men kan haast zeggen dat alles zoo ongeveer 3 of 4 weken te vroeg zich ontwikkelt. Ook ziet men reeds heel wal vee buiten. Vanaf den 20sten Maart hebben wij 4 jonge paarden en 2 hokkelingen in 't land. De 2de week van April heeft verandering gebracht. Na de lange droogte periode van een paar maanden kregen we thans regen. Wel echter blijft het nog steeds groeizaam. Veel vee is reeds in de weide. De groei is de laatste dagen nog toegenomen. Den 27de April is het zaaien afgelopen, terwijl reeds met het schoffelen van het zomerkoren is begonnen. Zijn de laatste perceelen vlas nog niet gezaaid, bij velen staat het reeds sedert eenige dagen boven den grond en zijn sommigen perceelen reeds klaar om te worden gewied.

In Deutschland is de toestand in zooverre verbeterd, dat een en eerst weer wat opruiming is gekomen. Wezel is door de regeerings troepen ontzet en de roode legers zijn, behalve nog wat rondzwerfende benden, uit elkaar gedreven. Overigens is de toestand nog zeer gespannen en hebben zelfs weer buitenlandsche verwickelingen plaats gehad. Door het optreden der Rijksweer in het bezette gebied zijn de Franschen weer bang geworden en vragen een te groote troepenmacht in hunne nabijheid. Tengevolge

daarvan hebben dezen Frankfort en enkele andere steden bezet, zeer_ ten ongenoegen van Engeland en Amerika.

Tot den 27ste April hield het weer nog tamelijk goed stand. Den_ 28sten viel er geweldig veel regen en ook de volgende dagen waren zeer_ buiig met hagelbuien en onweer. Het is veel kouder. Daar het vee_ reeds grootendeels buiten loopt is dit weer zeer slecht. De werk_ zaamheden staan zoogood als stil. In Mei blijft het weer bij afwis_ seling warmer of kouder met betrekkelijk weinig neerslag. Erg groei_ zaam is het niet maar het koren houdt zich goed. Het werk is zeer vroeg. Den 15de Mei zijn zoo ongeveer alle perceelen gewied. De volgende week

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma brengt op deze pagina de uitzonderlijk vroege lente van 1920 in kaart en koppelt dit aan de bloedige ontknoping van de Duitse Ruhr-opstand:

- **Extreme Vroege Lente:** Maart en april 1920 kenden een ongekennde hittegolf waarbij de thermometer de 70° Fahrenheit (ruim 21°C) aantikte. Allersma noteert dat de natuur maar liefst 3 tot 4 weken voorliep op schema. De kastanjes stonden al vol in het blad en het vee (waaronder "*hokkelingen*", Gronings voor eenjarig jongvee) kon al op 20 maart de wei in.
- **Het Neerslaan van de Ruhr-opstand:** Allersma meldt het ontzet van de strategische stad **Wezel** aan de Rijn [W]. De Duitse Weimarregering stuurde begin april 1920 de *Reichswehr* en rechtse vrijkorpsen het gedemilitariseerde Ruhrgebied in om de communistische opstand bloedig neer te slaan. Het Rode Ruhrleger werd genadeloos uit elkaar gedreven.
- **De Franse Bezetting van Frankfurt (April 1920):** Omdat het Duitse regeringsleger door het binnentrekken van het Ruhrgebied de bepalingen van het Verdrag van Versailles schond (het gebied was immers gedemilitariseerd), reageerde Frankrijk furieus. Franse troepen staken direct de Rijn over en bezetten op 6 april 1919 eigenmachtig **Frankfurt am Main** en omliggende steden om Duitsland te straffen. Dit leidde, zoals Allersma scherp opmerkt, tot grote diplomatische spanningen binnen de geallieerden, aangezien Groot-Brittannië en de VS deze agressieve Franse actie ten zeerste afkeurden.

was iets buiig. De werkzaamheden konden nog steeds doorgaan. Regen_ viel er niet veel. Sommige perceelen als vlas en herzaaide perceelen hebben daaraan reeds behoefte. Na den regen werd het drukker met wie_ den. Alles groeit zeer vlug. Tot einde Mei bleef het prachtig weer, soms zeer warm met plaatselijke onweersbuien, en hier en daar veel_ water. Men ziet reeds graslanden voor hooigewinning gemaaid. De laatste week van Mei was koud en buiig, alhoewel er weinig regen_ valt. Het is nog druk met wieden, daar het onkruid in den laatsten tijd erg_ is opgeschoten. Hierop volgt droogte, die steeds sterker wordt, vooral in de 3de week van Juni. Vrij warm en een sterken N.O. en N.W. wind. Binnen enkele dagen is alle hooi gemaaid en van 't veld verdwenen. Sommige vruchten als_ vlas, maanzaad, aardappelen lijden reeds aan dit felle weer, terwijl_ de karwij, kool en ook gerst reeds begint te rijpen. Het wieden loopt thans_ ten einde. Den 21ste Juni viel er een bui regen, hetgeen veel opfrisch_

te, doch het overigens droge weer houdt aan. Ook den 25de viel er een weinig regen. De graslanden worden dor. De laatste week van Juni was mooi, terwijl begin Juli iets warmer was, tengevolge waarvan onweersbuien kwamen opzetten. Den 2de Juli een vrij zware onweersbui met hier en daar geweldig veel regen. Nadien bleef hal eenigen tijd buig met meer of minder regen, soms nattig, soms broeierig. Sommige perceelen vlas beginnen reeds te lijden en moeten getrokken worden. Den 9de Juli begon het op te klaren. Kool en gerst zijn gezicht. De erwten zijn reeds zoo goed als klaar. Den 13de Juli was het warm, met onweersbuien. Daarbij veel regen, zelfs enkele hagels. Het koren staat erg tegen den grond. Gelukkig was het direkt weer vast weer en kon er deze week heel wat gebeuren. Kool en gerst zijn grootendeels binnen, terwijl reeds veel vlas is getrokken. De volgende week was minder gelukkig den 19de een regenachtige dag, doch de volgende dagen vrij goed, zoo dat veel vlas en reeds erwten geschelpt konden worden, terwijl heel wat kool en gerst werd ingehaald. Den 24de sloeg het weer geheel om, met geweldig veel regen uit het N.. Daarbij stil en warm, zoovat het zeer ongunstig is.

Ook in de politieke wereld begint het er weer erg donker uit

Agrarische Context bij deze pagina

- **Felle vroege droogte in juni:** Na de uitzonderlijk warme lente sloeg in juni 1920 een felle droogte toe met harde, uitdrogende noordoostenwinden. Allersma noteert dat de graslanden vroegtijdig verdorren. Hoewel dit ideaal was om het hooi in recordtijd droog binnen te krijgen, begonnen de gevoelige handelsgewassen zoals vlas en maanzaad direct onder het gebrek aan water te lijden.
- **Vroegtijdige Oogst:** Door de aanhoudende warmte ripten de gewassen (karwij, koolzaad en gerst) uitzonderlijk vroeg. Al begin juli werd er volop gemaaid ("*gezicht*") en was de vroege gerst- en kooloogst halverwege de maand al grotendeels binnen.
- **Onweersstoringen en Legerend Koren:** De hitte ontladde zich in juli in opeenvolgende zware onweersbuien. De slagregens en lokale hagel op 13 juli zorgden ervoor dat het graan platgeslagen werd ("*staat erg tegen den grond*", ook wel legeren genoemd), wat het maaien aanzienlijk bemoeilijkte.
- **Erwtenschelven:** De geoogste erwten werden na het drogen op het veld in zogeheten *schelven* (voorlopige kleine graanmijten op het land) opgetast om ze te beschermen tegen de regen, in afwachting van het transport naar de dorschmachine.

te zien. De bolschewiken winnen nog steeds veld, en is de kans voor een europaïsche catastrofe bij lange niet uitgesloten.

De laatste week van Juli was nattig. Iederen dag buig, zoodat de werkzaamheden slecht konden opschieten. Alles rijpt vlug. De tarwe kan reeds gezicht worden, doch door het nattige weer gaat het niet vlug. Ook het vlastrekken is nog niet geheel afgelopen. De laatste per

ceelen worden grootendeels te laat getrokken. Nog slechter was het de volgende week. De eerste paar dagen ging het nog, doch den 6 Aug. was buitengewoon slecht. Zoel en geweldig veel regen. Niettegenstaande het de volgende dagen vrij goed weer was, beginnen sommige korrels toch reeds uit te loopen. Gelukkig volgde hierop een prachtige week, zoovat spoedig alles weer droog was. De werkzaamheden waren flink opgeschoten. Het zichten is zo goed als afgelopen. Er is slechts weinig ingehaald. De volgende week was in 't begin prachtig. Iederen dag kon worden binnen gehaald. Den 19 Aug. echter sloeg het weer opnieuw plotseling om. 's Morgens begon het uit het N. te regenen, zoodat het mennen gestaakt moest worden. Eerst bleef het wel nattig, doch smid days viel er geweldig veel regen, en hield verscheidene dagen achtereen aan. Eerst 's maandags van de volgende week werd het iets beter, doch ook deze week bleef buig en koud. De korenhokken waren erg ingeregend en beginnen erg te ontkiemen. Schelven en hooiruiters, die beter tegen zware regens bestand zijn, kunnen weer ingehaald worden. De laatste dagen waren onstuimig, doch drogend en kon het mennen deze week zo goed als afgedaan worden. De laatste dagen van Aug. en de 1ste dagen van Sept. waren steeds buig en koud. Nu en dan geweldige regens. Gelukkig volgde hierop flink drogend weer, zoodat het ploegen nog een flinke stoot gegeven kon worden. Den 18de echter sloeg het weer om en kon er weinig meer gebeuren, zoovat dan ook den 20ste Sept. met zaaien kon worden begonnen. Het weer hield zich steeds goed en kon de heele week met zaaien worden door gegaan. Ook de volgende week hield zich vrij goed. Alleen den 1sten Oct. was regenachtig. Het zaaien is spoedig afgelopen. De eerste perceelen staan reeds in de rijen. De grond schijnt eene groote groeikracht te hebben. In 8 dagen komt het koren reeds boven den grond. Het weer werkt hierin mee door de zoele, soms warme temperatuur, hetgeen ook de volgende dagen aanhoudt. Het is sterk drogend, met soms minder, soms sterkere

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma beschrijft op deze bladzijde de verwoede strijd tegen het wisselvallige najaarsweer van 1920, overschaduwd door de Poolse-Russische Oorlog:

- **Vrees voor een "Europäische Catastrophe":** De openingszin verwijst naar de dramatische ontwikkelingen in de Poolse-Russische Oorlog in de zomer van 1920. Het Rode Leger rukte destijds in sneltreinvaart op naar Warschau met het expliciete doel de communistische revolutie naar Duitsland en de rest van West-Europa door te drukken. De westerse wereld hield haar adem in voor een algehele ineenstorting van het continent. Pas eind augustus 1920 werd het Sovjetoffensief door een Poolse tegenoffensief (het Wonder aan de Wisła) definitief afgeslagen.
- **Mennen en Inregenen:** Allersma gebruikt de term "*mennen*" (het met paard en wagen van het land halen en naar de schuren transporteren van het graan). Door de plotselinge, zware regens vanaf 19 augustus moesten de boeren dit werk staken. Het graan dat nog in schoven op het land stond ("*de korenhokken*"), raakte zo doorweekt dat de korrels in de aren begonnen te ontkiemen (schot), wat de kwaliteit van het bakkoren drastisch verminderde.

- **Uitzonderlijk Snelle Ontkieming:** Na een koude, natte augustusmaand herstelde het weer zich in september met een zwoele, warme nazomer. Het winterkoren dat rond 20 september werd ingezaaid, profiteerde maximaal van de warme bodem en de "*groote groeikracht*": binnen slechts 8 dagen stonden de groene sprietten al keurig in rijen boven de Groningse klei.

O. en N.O. winden. Hoe aangenaam dit prachtige weer in deze late herfst ook is, toch heeft de te sterke droogte het bezwaar dat het laatst gezaaide koren nog wel ontkiemd, doch vele korrels die wat boven den grond liggen, verdorren. Een hollen stand zal hiervan het gevolg zijn. In sommige perceelen merkt men slak op. Den 16de Oct. viel er een klein beetje regen, doch is van weinig invloed. Hierop begon het te vriezen. Vanaf den 18de Oct. alle dagen vorst, zoovat het ijs reeds op 't water ligt. Voor de voederbieten eene minder gunstige omstandigheid. Door de strenge droogte en vorst groeit het koren zeer slecht. De laatst gezaaide perceelen kiemen, niet op komen. De grond wordt zeer hard, zoovat de klaverlanden zeer zwaar ploegen. Het vee is op stal gezet, ook al vanwege de vorst. De volgende week is nog drooger en de vorst wordt steeds erger. Het is erg koud met reeds vele weken lang stil tot O. en Z.O. wind. Het koren groeit niet en lijdt aan het buitengewoon schrale weer. Den 2 Nov. zag men reeds schaatsen rijden op de grachten. Steeds blijft het doorvriezen, en verbazend drogen. Overal ziet men opnieuw het land beggen [eggen], cultiveeren, om nog van de gelegenheid gebruik te maken, nog wat kweek en onkruid te vernielen. Er is veel gebrek aan drinkwater. Dat boezemwater staat ongekend laag. De grond is zóó kluitig en hart [hard], dat deze eerst met de rol slak [vlak] moet worden gemaakt. Den 3 en 4 Nov. vroom het 6° C., later bleef het bij en onder het vriespunt met prachtig weer. Eerst den 13de Nov. kwam er een weinig regen en den 14de viel er vrij veel water. Hierop herstelde zich het weer opnieuw en hadden we prachtige dagen met matige vorst, hetgeen steeds aanhield. Den 2de Dec. werd het dooi en viel er nadien soms veel regen.

De langverwachte, doch plotseling komende val der oorlogsprijzen trad de laatste helft van Nov. zeer plotseling in. In eenige dagen tijds vielen de prijzen van **vele landbouwprodukten en fabrieksartikelen tot soms 50% terug**. Dat dit groote opwinding en groote financiële gevolgen met zich bracht, laat zich denken. Vele faillissementen kwamen voor.

De 2de week van Dec. was opnieuw matige vorst met den 8de sneeuwbuien, die de daaropvolgende dagen veel sneeuw

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze pagina de vroege winter van 1920 vast, die werd overschaduwd door een historische economische schok:

- **Vroege Vorst, Droogte en Drinkwatertekort:** Oktober en november 1920 kenden een uiterst zeldzame meteorologische combinatie: extreme droogte gepaard met vroege, strenge vorst.

Het boezemwater stond historisch laag en er ontstond een acuut gebrek aan drinkwater op het platteland. Al op 2 november lag er betrouwbaar ijs en werd er volop schaatsen gereden. Omdat de zware Groningse kleigrond door de droogte veranderde in keiharde kluiten, moesten boeren met zware rollen ("*de rol*") over het land om de bodem vlak te krijgen.

- **De Grote Deflatiecrisis van 1920 (De "Klap" van de Oorlogsprijzen):** Dit is een economisch-historische passage van onschatbare waarde. De reusachtige inflatie en de tophandel uit de oorlogsjaren (1914–1918) en de directe naoorlogse periode (1919) klapten in de tweede helft van november 1920 in recordtempo volledig in elkaar. Door wereldwijde overproductie en het herstel van de internationale handelslijnen stortten de prijzen van landbouwproducten en fabrieksgoederen in een paar dagen tijd met wel **50 procent** in. Deze plotselinge deflatie zorgde voor een golf van faillissementen onder boeren en speculerende handelaren die zich met dure pachten of leningen diep in de schulden hadden gestoken. Het markeerde het definitieve einde van de "gouden" oorlogsjaren voor de Groningse landbouw.

Later zonder neerslag en weinig of geen vorst. De volgende dagen bleven bij afwisseling vorst en dooi, overigens vrij goed weer. De sneeuw is spoedig weer verdwenen. De laatste helft van Dec. is natting en mild, zelfs groeizaam. Nu en dan stormachtig met regenbuien.

Dat winterkoren en de klavers zijn goed door den winter gekomen groeien uitstekend. Dat zomerkoren groeide in 't eerst heel goed, doch bleef later ten achteren door de sterke droogte in de groeiperiode. Veel vlas bleef kort, terwijl fijne zaden te weinig gewas leverden, de havers te weinig stroo evenals erwten. De oogst is dit jaar wat winterkoren be_treft uitstekend, doch de zomervruchten zijn middelmatig. Alhoewel_duur, is er dit jaar weer bemesting voldoende. **Alleen fosphat-bemesting is nog slechts gedeeltelijk te verkrijgen.** De verbouw is thans weer geheel vrij, hetgeen ten gevolge heeft dat van sommige gewassen als vlas en blauw_maanzaad in 't bijzonder, veel te veel werd uitgezaaid, als gevolg der bui_tengewoon hoge prijzen dezer artikelen in 't voorjaar.

Werkvolk is er 't heele jaar door genoeg, zelfs ruim, zoovat sommige tijden werkeloosheid voorkwam. Niettegenstaande worden de loonen nog steeds opgedreven. Door eene bemiddelingscommissie van beide partijen zijn strubbelingen vermeden, en is eene verhooging van 5 tot 10% tot_een gekomen en als volgt vastgesteld tot 12 Mei 1921.

Mannen v. 19 jaar. Vrouwen v. 17 jaar. Jongens: 18j; 17j; 16j; 15j; 14j; 13j.

Periode	Mannen (v. 19 j.)	Vrouwen (v. 17 j.)	Jongens 18 j.	17 j.	16 j.	15 j.	14 j.	13 j.
12 Mei – 12 Juli	39½ ct. p. uur	23½ ct. p. uur	35 ct.	31½	27	23	20	16
12 Juli – 12 Sept.	50 ct. „	30 ct. „	45	40	35	29	25	20
12 Sept. – 12 Nov.	44½ ct. „	26½ ct. „	40	36	31	26	22	18
12 Nov. – 12 Maart	31½ ct. „	19 ct. „	28	25	22	19	16	13
12 Maart – 12 Mei	39½ ct. „	22 ct. „	33	29	25	23	18	15

Werkzaamheid	Mannen (v. 19 j.)	Vrouwen	Meisjes	
Oogst binnenhalen	5 ct. meer	3 ct. meer	4	4; 3; 2½; 2½; 2 ct.
Hooien	2½ ct. „	1½ ct. „	2	2; 2; 1½; 1½; 1 ct.
Slootgraven	7½ ct. „		Meisjes: 21	18; 14; 12
Stallenschoonen	5 ct. „	3 ct. „	27	22; 18; 15
Zichten en maaien	65 ct. „		24	20; 16; 14
Kunstm. strooien	6½ ct. p. baal boven dagl.		17	14; 12; 9
Hokken 12×100	= f 1.65	Vlastrekken 1000 p.v. à 40 c.	/ 1.35	20
mach z.	f 2.75	Vlasrepelen p. 100 kg	/ 1.35	Vogeltrijv. 3
			Hooien	1

Agrarische & Sociale Context bij deze pagina

- **Fosfaat-tekort:** Allersma merkt op dat hoewel er weer meststoffen beschikbaar zijn, *"phosphat-bemesting nog slechts gedeeltelijk te verkrijgen"* is. Dit was een direct overblijfsel van de oorlogsblokkade; de aanvoer van ruw fosfaat (veelal uit Noord-Afrika of overzeese gebieden) liep in de havens nog altijd stroef.
- **Overproductie door marktwerking:** Omdat de prijzen voor vlas en blauwmaanzaad in het vroege voorjaar van 1920 astronomisch hoog waren, zaaiden alle Groningse boeren massaal dezelfde gewassen in (*"veel te veel werd uitgezaaid"*). Dit droeg direct bij aan de enorme prijsval en de oververzadigde markt in de herfst.
- **De opkomst van Werkeloosheid:** Voor het eerst sinds het begin van de kroniek in 1914 is er sprake van een overschot aan arbeiders: *"Werkvolk is er 't heele jaar door genoeg, zelfs ruim, zoovat sommige tijden werkeloosheid voorkwam."* Dit temperde de stakingsbereidheid aanzienlijk.
- **De absolute loontop:** Desondanks wist de bemiddelingscommissie een loonstijging van 5 tot 10% af te dwingen. Het uurtarief in de kritieke oogstmaanden (juli-september) bereikte voor een volwassen man de historische piek van **50 cent per uur**. Dit zou, gezien de zojuist ingezette deflatiecrisis, de absolute loontop van de vroege twintigste eeuw blijken.

Bijbepalingen als ziekteuitkering, overuren, enz. evenals 't vorige jaar.

De loonen van vast werkvolk is ongeveer gelijk aan 't vorige jaar met in achtneming der verhooging. Het vaste vrouwelijke personeel is iets

duurder en bedraagt van f 200 tot f 300.-, enkelen zelfs f 360.- inwonend. De zichtenloonen zijn vastgesteld voor witkoren, kanarie en dikbieten per H.A. van f 31.50 tot f 37.80; erwten en boonen, f 27.50 tot f 31.50; koolzaad, mosterd en bl. maanzaad f 29.40 tot f 33.60. Het dorschen geschiedde geheel machinaal nl. 1195 H.L. koren, zaderijen, plus 13 h.l. lijnzaad. Geperst werd 81813 Kg witstroo, 12827 kg kool- en mosterdstroo, 2432 kg erwtenstroo en 3718 kg blauw. stroo. Het mach. dorschen en persen geschiedt coöperatief en heeft f 1213.22 gekost. Speculatief dorschen is dit jaar tot 1 Nov voor zwaar koren f 0.90; gerst f 0.80; haver f 0.65; uurlon f Na 1 Nov. resp. f 0.82; f 0.72; f 0.52 en f . Persen f 4.- per 1000 kg..

De veeprijzen zijn in 't begin van dit jaar iets getemperd. Later vooral in den zomer weer buitengewoon duur en tegen 'einde van 't jaar weer aanmerkelijk dalende. Eerste klas melkvee bracht van f 600 tot f 800 op. Vet vee ongeveer f 1.- per ½ kg slachtgewicht. Het andere vee naar kwaliteit en evenredigheid. In den herfst waren duur de kalfvaarzen, van f 400 tot f 600. Buitengewoon duur de koekalver, welke tot f 250 zelfs f 300 werden verkocht. Dit vindt zijn oorzaak in de groote sterfte der kalver in het voorjaar vooral tengevolge van mond- en klauwzeer.

Met de paarden is het evenzoo. De beste werkpaarden kost in 't voorjaar en herfst pl.m. f 1000.- ; in de zomer tot f 1500. Dit geldt in hoofdzaak voor belgische merries. De warmbloedpaarden zijn weinig gevraagd en veel lager in prijs. De meeste vraag is naar 2½ jarige belgische merries welke voor belgische rekening worden gekocht. Alhoewel de valuta beter gestemd is dan 't vorige jaar, toch blijft dit voor buitenlandschen handel een bezwaar. Veulens waren dezen herfst niet duur van f 200 tot f 500. Slachtpaarden eveneens van f 100 tot f 300. Met de schapenhandel gaat het nog vrij goed. Tot in den herfst pl.m. f 100, later dalende tot f 80 van goede slachtschapen. Zeer duur zijn de vette lammeren, in Mei f 25; Aug. f 45.- en Nov. en Dec. f 40.- . De wol is onverkoopbaar. De handel in

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

- **Hogere Loonkosten voor Vrouwen:** Allersma noteert dat het inwonend vrouwelijk personeel (de groote meiden en keukenmeiden) duurder is geworden. Sommige ervaren krachten verdienden tot f 360.- per jaar inclusief kost en inwoning ("*inwonend*"). Dit laat zien dat er ondanks de prille werkloosheid onder daglooners nog altijd een flinke schaarste was aan betrouwbaar, vast personeel voor de zware huishoudelijke en zuivelstaken op de boerderij.
- **Gevolgen van de Mond- en Klauwzeerepidemie:** De auteur legt een directe oorzaak-gevolgrelatie bloot in de veestapel. Door de hevige uitbraak van mond- en klauwzeer in het vroege voorjaar was er een enorme sterfte onder de jonge kalveren. Het directe gevolg hiervan was een acute schaarste aan jonge *kalfvaarzen* (jonge koeien die voor het eerst moeten kalven) en jonge nuchtere kalveren ("*koekalver*"). De prijzen voor deze dieren explodeerden hierdoor in de herfst naar f 250 tot f 300.

- **De Belgische Paardenexport:** Net als in de oorlogsjaren bleven de zware, krachtige Belgische trekpaarden (merries) goud waard voor de zware landbouw en industrie. Allersma merkt op dat de luxe warmbloedpaarden (voor koetsen en rijden) nauwelijks gevraagd werden, maar dat buitenlandse kopers (met name uit België zelf) grif tot f 1500.- neerlegden voor jonge, sterke merries.
- **De Wolmarkt Stort Volledig In:** Aan het einde van de pagina noteert de auteur een dramatisch gevolg van de mondiale deflatiecrisis van eind 1920: *"De wol is onverkoopbaar"*. Door de plotselinge wereldwijde overproductie en het wegvallen van de militaire vraag naar uniformwol, raakten de pakhuizen overvol en stortte de wolhandel in één klap volledig stil.

kleinvee, nl. kippen, eenden en ganzen is gelijk het vorige jaar. De prijzen der eieren en de melk zijn, eveneens als 't vorige jaar nog erg duur.

Geheel anders is het met de landbouwprodukten. Tot half Sept. ongeveer bleven de prijzen hoog, nl. tarwe f 24.- ; gerst f 25.50; rogge f 23.-; erwten f 26; haver f 20.-; hooi f 65 / klaverhooi p. g. ; hierop volgde eene geweldige daling van f 8 tot f 10 per 100 kg en hooi van f 30 per 1000 kg. Lijnzaad daalde van f 31.- tot f 21.- _ maanzaad van f 65 tot f 38 en liep lats [later] weer iets op tot f 50.- . Vlas werd in den zomer op stoppel verkocht van pl.m. f 1000.- per H.A. of 13 tot 16 ct. p. kg ruw gewicht. Later in den winter onverkoopbaar en slechts enkele partijen geboden pl.m. 10 à 12 ct. p. kg gerepeld. Stroo in 't voorjaar opgekocht voor f 45.-, zakte tot f 18.- . Vlas oogst 19 werd in 't voorjaar opgeruimd voor 50 à 60 ct. per kg. _ Rauwvoederartikelen en wortelgewassen zijn in 't voorjaar nog vrij goed op prijs, doch 't gewas 1920 is bijna onverkoopbaar. Erwtstroo en knopkaf pl.m. f 11; knollen en voederbieten 10 à f 12. De prijs van suikerbieten is dit jaar f 30.00 .

Veeziekten kwamen hier en daar nog voor, in 't bijzonder mond- en klauwzeer bij de koeien en schurft bij de schapen. Plantenziekten kwamen niet veel voor. Alleen roest vertoonde zich vooral in de gerst en erg in de zomertarwe. Sommige perceelen erwten werden te vroeg geel.

Vertimmeringen hadden plaats op den voorszolder, waar een logeerkamertje is afgetimmerd met ingang door de boven voorkamer.

In de landerijen is niet veel buitengewoons gebeurd. Alleen is perceel Uo. 5 gedeeltelijk gedraineerd.

De prijzen der landerijen waren in 't voorjaar op hun hoogtepunt. In den zomer begon het te wijfelen, terwijl omstreeks nieuwjaar eene daling niet meer twijfelachtig was, die later eene steeds grootere vorm aannam, naarmate de wereldcrisis zich steeds sterker ontwikkelde. Alleen de groote vrees om vaste goederen van de hand te doen, houdt uitgebreiden verkoop van land tegen, zoodat de vraag nog altijd het aanbod overtreft, hetgeen ten gevolge heeft

Historische & Economische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma legt op deze pagina op magistrale wijze de genadeloze overgang vast van de naoorlogse economische boom naar een diepe, wereldwijde agrarische crisis:

- **De Grote Prijsval (Deflatie):** Tot september 1920 leefden de Groningse boeren nog in de veronderstelling dat de gouden tijden zouden aanhouden. Maar in de herfst sloeg de deflatie genadeloos toe. De cijfers spreken boekdelen: hooi kelderde in waarde van f 65.- naar slechts f 30.- per duizend kilo, stro stortte in van f 45.- naar f 18.- en het blauwmaanzaad verloor bijna de helft van zijn waarde. Het gewas van 1920 werd hierdoor op slag "*bijna onverkoopbaar*".
- **De "Mondiale Wereldcrisis" en de Grondmarkt:** Allersma signaleert heel scherp de eerste tekenen van de grote depressie van de vroege jaren '20 ("*naarmate de wereldcrisis zich steeds sterker ontwikkelde*"). De zogeheten "landkoorts" (de speculatiegolf op de grondmarkt) sloeg in de zomer om in "*wijfelen*" [W]. Rond nieuwjaar was een harde prijsdaling onafwendbaar. Dat de grondprijzen niet *nóg* harder instortten, kwam puur door de angst voor waardeloos papiergeld: boeren hielden hun landerijen liever vast als tastbaar bezit, waardoor het aanbod kunstmatig laag bleef.
- **Schurft en Roest:** Naast de economische tegenwind noteert Allersma ook veterinaire en biologische problemen. De schapen kampten met *schurft* (een hardnekkige mijteninfectie die de wolkwaliteit vernielde), terwijl de schimmelziekte *roest* de opbrengst van de zomertarwe en gerst zwaar aantastte.
- **Modernisering (Logeerkamertje en Drainage):** Ondanks de naderende crisis bleef Allersma zijn bezit optimaliseren. Hij timmerde op de grote zolder van het pas verbouwde middenhuis een modern logeerkamertje af, toegankelijk via de boven-voorkamer. Tevens zette hij zijn grootschalige infrastructuurproject voort door perceel **Uo. 5** (Uiterdijk oostzijde 5) verder te voorzien van ondergrondse drainagebuizen om de waterafvoer te verbeteren.

dat de prijzen nog steeds veel hoger zijn in verhouding tot den tegenwoordigen toestand der goederenprijzen.

De huurprijzen van 1ste klasse landerijen waren in den zomer nog tot f 300.-, boerderij v. Dam, Usquerdperpolder; liep later terug tot ruim f 200 per H.A., boerderij „de groote Kaarder” van Jac. Wiersum te Uithuizermeeden.

Verkocht werden o.a. 29 Nov. eene graanboerderij te Stapoorstil groot 41.40.80 h.a. voor f 147505.-. Op dezelfde dag de boerderij van de fam. v.d. Molen te Uithuizermeeden groot 35.95.90 H.A. huur f 7.50 per H.A. voor f 96205.-; Den 9de Dec. boerderij van Wed. Pier te Stedum, groot 27.62.67 h.a., vaste huur f 4.60 per H.A. verkocht aan J. Pier, voor f 61325.-. Den 10de Dec. de boerderij van de erven Hoeksema te Andel [Den Andel] werd groot 33.31.20 h.a., huur f 7 per H.A. verkocht voor f 67365.- zijnde per H.A. eigen pl.m f 2250. Den 15de Dec. de boerderij Feddema te Hornhuizen, groot 24 h.a. plus 1.50 h.a. dijks, 14 h.a. kwelder, vaste huur f 200,- verkocht aan D. Kalverkamp voor pl.m. f 2500 per H.A., de kwelder voor 1/3 der waarde berekend. Den 11 Jan. 'de boerderij van K. Wester dijk te Oldehove, groot pl.m. 25 h.a., huur f 149.50, voor f 62000.- Den

26ste Jan. Boerderij „Ontstaan” [?] te 't Zandt groot 60.31.20 H.A. alles eigen_ aan R. Dojes voor f 117715.-. Den 28ste Jan. Boerderij Bakker te_ Oudeschip groot 48.34.53 H.A., huur f 422.50, geboden f 108000, doch_ niet gegund; Den 29 Jan. boerderij Schutter te Ten Boer groot 50.26. *20 h.a., huur f 140 verkocht voor f 63010 plus f 45740 voor overname.* Begin Februari boerderij erven Humstra te Eenrum, groot 22.05.56_ H.A., huur f 273 voor f 59360; geheel in perceelen verkocht.

Noordpolder 10 April 1921. H. Allersma

Historische & Agrarische Context bij deze pagina

Henderikus Allersma sluit de jaargang van 1920 af met de harde cijfers van de omslag op de Groningse onroerendgoedmarkt:

- **De Pachtprijzen dalen direct:** De abrupte prijsval van de gewassen in november 1920 sloeg direct over op de pachtwaarde. Waar in de zomer nog de absolute recordpacht van **f 300.- per hectare** werd betaald in de Usquerdperpolder, liep dit een paar maanden later bij de historische boerderij *De Grote Kaarder* te Uithuizermeeden al direct terug naar ruim f 200.- per hectare.
- **"Niet gegund":** Het oververhitten van de markt en de daaropvolgende prijsval zorgde voor een patstelling tussen kopers en verkopers. Bij de boerderij Bakker te Oudeschip werd het enorme bod van 108.000 gulden door de verkopers afgewezen ("*niet gegund*"), omdat men weigerde te geloven dat de gouden oorlogsjaren definitief voorbij waren.
- **Historische Boerderijtransacties:** Allersma noteert desondanks een indrukwekkende lijst van verkopen in de winter van 1920-1921, waaronder de grote boerderij te *Stapoorstil* (onder de rook van Winsum) voor ruim 147.000 gulden en de kapitale heerd te *'t Zandt* voor f 117.715.- aan de bekende herenboer R. Dojes. Bij de boerderij te *Hornhuizen* legt hij een mooi taxatiedetail vast: de buitendijkse kweldergronden werden vanwege het overstromingsrisico voor slechts een derde van de normale landwaarde meegerekend.
- **Datering (10 april 1921):** Door de enorme economische onrust, de golf aan faillissementen en het uitzoekwerk rond de nieuwe pachtcontracten, had Allersma ditmaal tot het voorjaar van 1921 nodig om de balans over het gedenkwaardige jaar 1920 definitief op te maken en te ondertekenen.